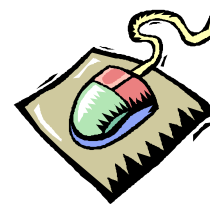

L'anàlisi del context

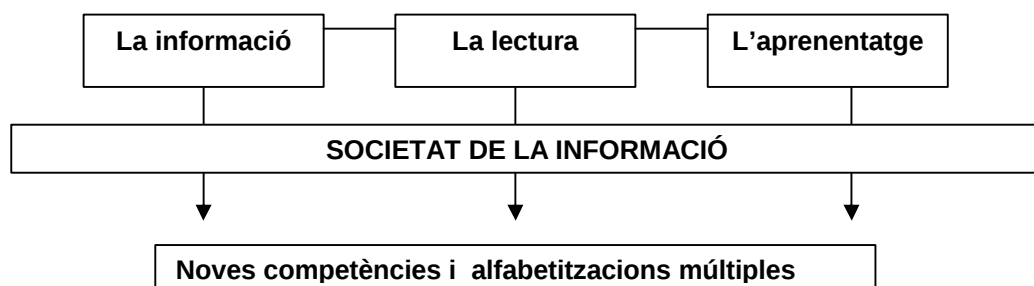
DURBAN, G. (2006)

En aquest moment on es pot considerar que s'ha produït un assentament relatiu de les tecnologies TIC i en particular del fenomen Internet s'ha comprovant amb l'aparició de les noves alfabetitzacions associades a la Societat de la Informació que les pràctiques i usos de lectura han canviat substancialment.

Com a conseqüència és necessari un nou plantejament del paper de les biblioteques escolars que també han sofert un canvi important i que s'han vist afectades per aquesta nova realitat. Veiem que cal transformar-les tal i com indiquen les directrius IFLA/UNESCO(2002) en centres de recursos per a l'aprenentatge, espais presencials integradors de suports informatius i alhora serveis educatius que posin l'accent en la selecció i gestió de continguts.

En aquest replantejament teòric cal exposar els elements que han quedat transformats per el nou context social: la informació, la lectura i l'aprenentatge.

1. El desenvolupament de la Societat de la Informació

La societat del segle XXI representa un escenari intel·lectual, cultural i social radicalment diferent al que hem viscut fins ara. Vivim en un context dominat per les noves tecnologies de la informació i la comunicació. Però on ha recaigut intrínscament la veritable revolució tecnològica ha estat en la digitalització de la informació i en l'aparició d'Internet com a canal per la seva transmissió i comunicació.

Això ha significat un canvi tecnològic tant important que ha afectat a tots els àmbits de la societat i com a conseqüència la capacitat de les persones per a desenvolupar-s'hi. Apareixen així nous reptes per a l'educació en aquest nou context. Joan Majó i Pere Marquès (2002) assenyalen aquests aspectes com els més rellevants:

- ? La sobreabundància d'informació.
- ? La cultura audiovisual i el triomf de la imatge.
- ? La caducitat de la informació.
- ? El canvi en el sistema de transmissió i adquisició de la informació.
- ? El coneixement com a valor de progrés econòmic.
- ? L'aparició d'un nou tipus de marginació.

a) El pas de la cultura impresa a la cultura digital

Amb la cultura digital els conceptes que fins ara s'han desenvolupat de lectura i d'informació associats o vinculats a la cultura impresa es modifiquen i s'amplien. Ens trobem en un nou període de la història referent a l'evolució que ha sofert la difusió i comunicació del coneixement. De l'etapa oral varem passar a l'escriptura i d'aquesta a la impremta i ara hem arribat a l'entorn digital. L'aparició d'una nova etapa no ha comportat mai la desaparició de les anteriors ampliant-se les possibilitats de difusió de coneixement amb diferents mitjans o tecnologies però en aquest moment el repte que tenim plantejat és saber utilitzar cada una d'elles de manera complementaria o bé específica en funció de la tasca que hagim de realitzar.

b) L'aparició d'un nou entorn social

En l'actualitat s'han creat uns nous escenaris que configuren un nou entorn social. Es tracte de l'anomenat ciberespai o entorn digital que permet desenvolupar accions a distància, en xarxa i de manera recurrent i que el filòsof Javier Echeverría (1999) descriu com el tercer entorn per analogia a les diverses maneres d'organitzar la vida social en les societats rurals i a les urbanes o industrials. El tercer entorn es superposa als altres i genera profundes transformacions en els àmbits privats i públics tan a nivell global com local.

Les activitats més diverses estan passant a l'altre costat de la pantalla en un procés molt ràpid i massiu. Aquesta migració ens condueix a una societat dual amb els dos entorns el digital i el presencial. Participant d'aquest fenomen general també hi ha una migració de l'escriptura i de la lectura al suport digital i aquest nou espai.

2. Les transformacions que ha sofert la informació

La digitalització de la informació ha possibilitat la creació de nous formats (multimèdia, hipermèdia) i ha facilitat l'accés i processament dels ja existents (text, imatge, so, audiovisual). Però hi ha un altre element que també cal valorar com important i és el fet que s'ha produït una generalització del concepte d'informació que és necessari d'especificar.

Cal saber discriminar entre coses tan diferents com dada, informació i coneixement. Una dada és un valor d'una variable, es tracte d'una unitat bàsica de la informació en canvi la informació consisteix en dades agrupades, ordenades, estructurades situades en un context que ajuda a interpretar-les. El coneixement però esdevé un conjunt sistemàtic i coherent d'informacions que són assimilades i integrades de manera personal per a ser contrastades amb l'experiència i amb coneixements anteriors per a l'atribució de sentit.

En aquest nou context social també és important que es vinculi la informació als continguts amb independència del suport. Estem començant a experimentar una dissociació entre la informació i el seu suport (abans en paper únicament). A més a més els tipus i/o elements d'informació que existeixen es van integrant (textual, gràfica, animació, imatge, etc.) i la frontera entre la informació professional i d'esbarjo també es comença a esborrar al presentar-se conjuntament a la xarxa.

Apareixen així els problemes de fiabilitat i credibilitat característics de la informació disponible a Internet agreujats per l'allau d'informació existent. Les necessitats de valoració, selecció i tractament de continguts són més evidents i és fa imprescindible l'educació d'aquests aspectes en l'àmbit escolar.

3. Les transformacions que ha sofert la lectura

La lectura és una activitat complexa que s'ha construït i evolucionat al llarg de la història però que actualment s'ha transformant i ha adquirint noves dimensions. La lectura amb el nou entorn digital s'ha transformat en una lectura multimodal tal i com comenta Daniel Cassany (2006).

La lectura precisa de noves competències en el lector, la competència lectora no es limita a la descodificació i comprensió de tot tipus de llenguatge (verbal, icònic, audiovisual...) sinó que s'expandeix cap a la capacitat en accedir, seleccionar, valorar i assimilar informació per transformar-la en coneixement.

La lectura en pantalla i els textos electrònics introdueixen graus de llibertat més elevats en els processos de construcció de significat que, a partir d'aquets, pot dur a terme el lector. Però també comporta el risc de perdre's en la navegació. Assistim a una renovació en la definició del text i del lector, de les pràctiques de lectura i les maneres de llegir.

Des del punt de vista de l'autor, els formats hipertextuals i hipermedia obren el camí de formes d'organització textual basades en una lògica no lineal, oberta, relacional que substitueix la lògica lineal i deductiva típica dels textos escrits en paper i que permet utilitzar nous esquemes d'argumentació i de construcció de sentit.

Com diu José Antonio Millán (2000) la lectura continuarà sent la clau del coneixement en la societat de la informació però és una clau que exigeix el domini de nous coneixements i habilitats i que permet cercar i accedir a nous tipus de textos i a nous tipus de pràctiques de lectura.

4. Els canvis necessaris en el procés d'aprenentatge

Estem vivim un moment de transformació en les concepcions, les actituds i estratègies dels principals agents de l'activitat educativa (els professors i els alumnes) i una tendència respecte que l'educació ha d'estar dirigida a promoure capacitats i competències i no només coneixements tancats o tècniques programades. Diferents autors coincideixen en determinar que en el procés d'aprenentatge són imprescindibles uns canvis determinats:

- ? El rol del professor com a guia i facilitador de l'aprenentatge.
- ? L'aplicació d'estratègies d'aprenentatge basades en la resolució de problemes i la utilització de fonts d'informació.
- ? El interès en promoure i treballar el pensament crític-reflexiu.

Les TIC unides a altres canvis socials i culturals com diu J.I. Pozo (1996) donen lloc a una nova cultura de l'aprenentatge que transcendeix el marc de la cultura impresa i que ha de condicionar les finalitats socials de l'educació. Se'n determinen tres característiques:

- ? Els alumnes han de tenir la capacitat d'organitzar la informació i interpretar-la.
- ? Els alumnes han d'aprendre a conviure amb la diversitat de perspectives, amb l'existència d'interpretacions múltiples i aprendre a construir la pròpia opinió o punt de vista a partir d'aquestes.
- ? Els alumnes com a futurs ciutadans han de ser aprenents més flexibles, eficaços i autònoms.

5. Les noves competències i les alfabetitzacions múltiples

Al costat del concepte d'alfabetització relatiu a la cultura impresa comencen a prendre forma altres alfabetitzacions relacionades amb la cultura digital i el llenguatge audiovisual i multimedia. Hi ha unes noves necessitats d'alfabetització associades a les TIC i a la Societat de la Informació.

Cal recordar que el procés d'alfabetització sempre ha comportat l'aprenentatge i el domini de les tecnologies utilitzades per a produir i llegir els textos escrits: el llapis i el paper, el text imprès, el llibre... així doncs en la mesura que aquestes tecnologies s'amplien cal incorporar el seu coneixement i ús en l'aprenentatge.

Però les noves maneres d'accedir al coneixement també comporten disposar de noves habilitats de lectura i escriptura que ens permetin manejar-nos bé en aquest nou entorn social. Allò important ja no és tenir o no tenir informació, la qüestió determinant es centra en les capacitats cognitives, les capacitats per aprendre a aprendre i poder transformar la informació en coneixement.

Actualment es necessita un concepte d'alfabetització ampli que inclogui totes les alfabetitzacions basades en habilitats però sense limitar-se a unes d'específiques ni únicament tecnològiques. La comprensió, el significat i el context han de ser els temes centrals i el caràcter crític-reflexiu complementari al instrumental.

L'alfabetització múltiple com diu Gutierrez Martín (2003) correspon no únicament a la competència comunicativa amb diversos llenguatges i mitjans, sinó als elements importants per a una preparació bàsica per a la vida en una doble vessant la individual i la social. Es tractaria de la capacitat per a analitzar, raonar i comunicar informació eficaçment a l'hora de resoldre problemes específics en contextos determinats.

De manera complementaria en la mateixa línia Carles Monereo (2005) determina cinc competències sociocognitives bàsiques: aprendre a cercar i seleccionar informació, aprendre a aprendre, aprendre a comunicar-se, aprendre a col·laborar i aprendre a participar en la vida pública.

Una altra aportació interessant és la que proporciona el projecte DeSeCo de la OCDE que va ser creat per a trobar indicadors referents a les competències bàsiques i que les categoritza en tres àmbits concrets:

- ? L'alfabetització bàsica.
- ? L'alfabetització en continguts amb la comprensió de diferents llenguatges/formats.
- ? L'alfabetització en qüestions tecnològiques.

a) L'alfabetització bàsica

A l'informa PISA es definia la competència lectora com la capacitat de construir, atribuir valors i reflexionar a partir del significat del que es llegeix en una ampla gama de tipus de text, continus i discontinus, associats comunament amb les diferents situacions que pot donar-se tan dins com fora del centre educatiu. En paral·lel a la competència lectora l'informa PISA també valora i analitza la capacitat d'escriure i comunicar idees.

L'avaluació de la competència lectora es determina en aquest informe a partir de l'anàlisi de tres dimensions: contingut, competències cognitives y context.

El contingut fa referència a la forma en que l'alumne ha d'apropar-se al text per a poder comprendre'l doncs no es llegeix de la mateixa manera un text amb prosa continua (llibres, articles ...) que un presentat amb prosa discontinua (textos breus sense una gran estructura com anuncis, formularis ...).

Les competències cognitives són les que permeten a l'alumne realitzar unes accions avaluable a partir de la recuperació de la informació, la interpretació del text i la reflexió i avaluació. I l'anàlisi del context és necessària per a una comprensió correcta del text llegit per tal de contextualitzar correctament el que llegeix.

b) L'alfabetització tecnològica i/o digital

El domini de les TIC es considera competència bàsica en els plans d'estudi al mateix nivell que les competències instrumentals com la lectura i l'escriptura. Es tracta d'aprenentatges sobre tecnologia digital i els llenguatges multimèdia, respecte el maneig de les principals eines informàtiques i l'ús d'internet, el tractament d'imatges, les bases de dades, fulls de càlcul

c) L'alfabetització informacional

La competència en la utilització de la informació és el coneixement d'un conjunt integrat de conceptes, procediments i valors necessaris per a resoldre amb èxit els diferents problemes que impliquen la cerca, selecció, gestió i comunicació de continguts.

Fa referència al desenvolupament d'habilitats per cercar, recuperar, avaluar i utilitzar informació. És un conjunt de competències sobre el que planeja la competència lectora com un eix transversal de tot el procés i on el pensament crític-reflexiu és l'element que l'articula. Es tracte d'una competència polifacètica que implica diferents alfabetitzacions i la posada en pràctica d'habilitats cognitives.